

Zmysł służy do odbierania i przetwarzania bodźców. W zależności od tego, z jakim rodzajem bodźca mamy do czynienia, mówimy o różnego typu analizatorach, które odbierają bodźce świetlne, dotykowe, kinetyczne czy bólowe. Poprzez zmysły każdy człowiek poznaje otaczający go świat. Bodźce ze środowiska zewnętrznego i wewnętrznego są odbierane i analizowane w układzie nerwowym.

Poznanie jest więc aktywnością człowieka, która ma na celu zdobycie wiedzy o otaczającej go rzeczywistości i o nim samym. Odbywa się poprzez wrażenia, spostrzeżenia i wyobrażenia. Poszczególne zmysły: wzrok, słuch, powonienie, dotyk i narząd równowagi mają charakterystyczne receptory, czyli organy zbierające informacje, które są wrażliwe na określony typ bodźców. Bodźce dochodzące z nich do kory mózgowej odczuwane są jako specyficzne wrażenia: światła, zapachu, dźwięku, dotyku czy położenia ciała i ruchów przez nie wykonywanych. Bardzo ścisła współpraca czynnościowa wszystkich zmysłów powoduje, że tworzą one jeden układ narządów zmysłów. Odbierane przez nie bodźce docierają do ośrodkowego układu nerwowego i niosą informacje o otaczającym nas świecie, pozwalają go poznawać i uczyć się właściwego reagowania na cechy i wymogi środowiska, w którym żyjemy.

Aby narządy zmysłów działały harmonijnie, muszą one przejść długą i skomplikowaną drogę polegającą na stopniowym uczeniu się i wytwarzaniu coraz większego i pełniejszego współdziałania, czyli integracji we wspólnej pracy. Integracja czynności zmysłowo-ruchowych rozpoczyna się już w pierwszych tygodniach i miesiącach życia płodowego, a jej największa intensywność obserwowana jest od urodzenia do końca okresu przedszkolnego.

Według szwajcarskiego biologa i psychologa Jeana Piageta można wyodrębnić cztery etapy rozwoju dziecka:

- od urodzenia do 2 lat - stadium rozwoju sensoryczno - motorycznego;
- od 2 do 7 lat - stadium myślenia przedoperacyjnego;
- od 7 do 11 lat - stadium operacji konkretnych;
- od 11 roku życia - stadium operacji formalnych.

Każde dziecko rozwija się i dorasta w swoim tempie, a jego rozwój nie przebiega dokładnie tak jak u innych dzieci w takim samym wieku. Przedstawiane w literaturze naukowej klasyfikacje etapów rozwoju dziecka są zawsze pewnym uproszczeniem. Niemniej etap małego dziecka jest etapem najintensywniejszego rozwoju poprzez bodźce zmysłowe. Etap przedszkolny to poznawanie świata poprzez próbowanie, naśladowanie, konstruowanie i eksplorowanie - wielozmysłowe poznawanie świata, a w tym wszelkie aktywności działania związane z obserwowaniem, eksperymentowaniem lub bezpośrednim badaniem

otoczenia.

Zgodnie z ustaleniami naukowymi psychologii rozwoju człowieka rozwój percepcji u dzieci (szczególnie młodszych) związany jest przede wszystkim z poznawaniem poprzez wszystkie zmysły, które dopełniają i wzbogacają odbierany obraz rzeczywistości.

Jak rozwijają się poszczególne zmysły u dziecka? Biorąc pod uwagę klasyfikacje opartą na pięciu zmysłach został zbadany rozwój percepcyjny człowieka od etapu płodowego:

- Dotyk

Zmysł dotyku to komunikacja przez dotyk. Rozwija się u dziecka jako pierwszy. Bliskość mamy działa na dziecko kojąco, a dotyk daje poczucie bezpieczeństwa i wpływa na budowanie więzi. Dotyk to również czucie, wrażenia termiczne i bólowe.

- Słuch

Zmysł słuchu jest dobrze rozwinięty już przed urodzeniem, ale najintensywniej rozwija się w pierwszym roku życia dziecka. Całkowity rozwój następuje wraz z wejściem dziecka w wiek nastoletni.

- Wzrok

Zmysł wzroku rozwija się w pierwszych kilkunastu miesiącach życia. Noworodek nie widzi dobrze po urodzeniu. W pierwszym miesiącu dostrzega źródło światła, odwraca się w jego kierunku. Wzrok ma nieostry. Sześciotygodniowy maluch zaczyna widzieć przedmioty o intensywnych barwach, które znajdują się blisko niego. Dwu-trzymiesięczne dziecko wodzi wzrokiem za przedmiotami, poznaje bliskich, a po ukończeniu pierwszego roku życia widzi już niemal tak dobrze jak dorośli.

- Smak

Zmysł smaku, który jest pobudzany przez receptory zwane kubkami smakowymi, wykształcają się już u dwumiesięcznego płodu, jest najlepiej wykształconym zmysłem u dziecka zaraz po narodzinach. Pozwala rozpoznawać smak słodki, gorzki i kwaśny, a po ukończeniu czwartego miesiąca również słony.

- Węch

Zmysł węchu jako rozpoznawanie zapachu matki jest wykształcony już w momencie urodzenia. Dotyczy to również innych osób z otoczenia dziecka.

Jean Piaget podkreślał wagę aktywnego uczestnictwa i interakcji z otoczeniem. Nauczyciel powinien tworzyć odpowiednie środowisko w postaci bogatych, zróżnicowanych materiałów i czynności stymulujących naturalną ciekawość dziecka. Przede wszystkim aranżowanie okazji do uczenia się przez odkrywanie zachęca dzieci do eksplorowania otoczenia i uczenia się dzięki doświadczeniu.

Rudolf Steiner, filozof i badacz zjawisk naturalnych, który dogłębnie zajmował się tematem percepcji człowieka, opracował model dwunastu zmysłów, uzupełniając dotyk, wzrok, słuch, węch i smak o siedem kolejnych. Są to nasze zmysły ciepła, równowagi, ruchu, języka, myśli, życia i siebie. Dwanaście zmysłów zostało przypisanych do trzech grup: zmysłów zewnętrznego świata, zmysłów ciała i zmysłów społecznych. W swoich koncepcjach wychowawczych Steiner zwracał uwagę na holistyczny rozwój dziecka, innowacyjność i kreatywność oraz twórcze myślenie.

We współczesnej metodyce za podstawowy kanon nauczania dzieci młodszych uważa się aktywność i wielozmysłowe poznawanie świata. Radość z odkrywania jest charakterystyczną cechą dzieci, a różnorodna aktywność to ważny czynnik ich rozwoju.

Polisensoryczne poznawanie świata przez dzieci młodsze jest wpisane w ich naturalną ciekawość, dającą poczucie panowania nad najbliższą otaczającą przestrzenią poprzez aktywność motoryczną. Stymulowanie poszczególnych zmysłów u dziecka pozwala mu lepiej poznać i zrozumieć otaczający je świat zewnętrzny.

Źródła

Mass V.F., *Uczenie się przez zmysły: wprowadzenie do teorii integracji sensorycznej*, Warszawa 2020.

Turzyniecka K., *Rola zmysłów w rozwoju dziecka*, <https://turzynieckapedagogikaspecjalna.home.blog/2019/01/06/rola-zmyslow-w-rozwoju-dziecka/>, (dostęp: 13.04.2022).

Zaclona Z., *Wielozmysłowe poznawanie świata poprzez aktywność dzieci w kontekście współczesnej dydaktyki*, <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova11/subor/Zaclona.pdf>, (dostęp 2.09.2023).